

ЛІТЕРАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: КУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Кривчун В. Г.

*викладач української мови та літератури
Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Миргород, Україна*

Сучасний етап розвитку українського суспільства позначений глибокими змінами, спричиненими війною та глобальними викликами. У цих умовах особливого значення набуває питання національної пам'яті, адже саме вона визначає ціннісні орієнтири суспільства, формує його стійкість і здатність до відновлення.

Одним із ключових інструментів формування національної пам'яті є література. Вона зберігає історичний досвід, передає його через людські історії, емоції та переживання. На відміну від сухих фактів, художній текст дає можливість відчувати події минулого, осмислити їх і співвіднести з сучасністю.

Професійний досвід роботи зі студентами підтверджує, що сприйняття історії значною мірою залежить від способу її подання. Засвоєння фактів стає більш глибоким, коли вони подані через призму художнього тексту. Саме емоційне залучення, співпереживання героям сприяє кращому розумінню історичних процесів. Таким чином, література виконує не лише навчальну, а й світоглядну функцію.

Особливої уваги потребує українська еміграційна література, яка тривалий час залишалася малодослідженою або замовчуваною. Звернення до таких текстів відкриває студентам інший вимір історії – правдивий, часто болісний, але необхідний для розуміння національного досвіду.

У межах дисертаційного дослідження здійснюється комплексний аналіз творчості Олени Звичайної – письменниці, чий доробок є художнім літописом тоталітарного періоду, репресій та Голодомору. Олена Звичайна належить до когорти навмисно забутих митців, чия спадщина лише сьогодні набуває належного академічного визнання. Слушним є зауваження, що «проза письменниці не знайшла належного поцінування за життя і лише зараз починає аналітично осмислюватись літературознавцями» [2, с. 19]. Сучасні розвідки доводять: «Олена Звичайна – потужний голос української еміграції. Її твори – це документальні свідчення трагічних подій, які

відбувалися в Україні в першій половині XX століття...» [1, с. 158]. Автобіографізм її письма вражає відвертістю: письменниця «публіцистично відверто декларує свою письменницьку місію – бути голосом зневаженого і планомірно винищованого українства» [3, с. 43].

Ознайомлення студентів із фрагментами життєпису та художніми текстами Олени Звичайної викликає значний інтерес і глибокий емоційний відгук у студентській аудиторії. Її твори сприймаються як свідчення правди, що робить їх особливо важливими в освітньому процесі.

Практичний досвід показує, що саме такі тексти активізують студентів: вони не лише слухають, а й включаються в обговорення, ставлять запитання, намагаються самостійно знайти відповіді. Це сприяє формуванню здатності критично осмислювати як історичні події, так і сучасні процеси. У сучасному інформаційному просторі, який є надзвичайно насиченим, ця навичка є особливо важливою.

Підтвердженням ефективності такого підходу стало проведення лекції-реквієму «Миргород у творчості Олени Звичайної: "Миргородський ярмарок" як літопис Голодомору і пам'яті поколінь». Захід викликав активне обговорення серед студентів старших курсів, що свідчить про їхню зацікавленість і готовність до осмислення складних сторінок історії.

Важливим результатом стало також залучення студентів до наукового пошуку: підготовка творчої роботи зі студенткою I курсу для міжнародного конкурсу «Сонце Сократа» на тему творчості Олени Звичайної завершилася здобуттям диплома I ступеня. Це підтверджує, що робота з малодослідженими текстами є потужним стимулом для розвитку дослідницьких компетентностей.

Поряд із прозою, значний вплив має сучасна поезія. Проведений захід «Поезія незламності: слово під час війни», організований у форматі інтерактивної «інстаграм-стрічки», дозволив поєднати класичні традиції з новітніми формами. Читання поезій сучасних військових у такому форматі забезпечило глибоке занурення молоді в актуальний культурний контекст.

Отже, література в освітньому процесі виконує не лише пізнавальну, а й виховну функцію. Через художній текст формується відповідальне ставлення до історії, усвідомлення необхідності збереження національної пам'яті та передачі її наступним поколінням.

На основі практичного досвіду можна стверджувати, що використання літератури як інструменту формування національної пам'яті є доцільним і необхідним. У контексті відновлення України саме культурний вимір освіти набуває особливого значення, адже він формує не лише освічену, а й свідому особистість.

Література:

1. Кривчун В. Межі свободи: голос письменниці-емігрантки Олени Звичайної (на матеріалі повісті «Ти»). *Меморіалізація: від наукових засад до*

світових практик: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22 листопада 2024 р.). Київ, 2024. С. 158–160.

2. Кривчун В. Фольклорний образ плахти та її символічне значення у нарисі Олени Звичайної «Миргородський ярмарок». *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2024. Вип. 1. С. 18–25.

3. Ленська С. Антитоталітарний дискурс у малій прозі Олени Звичайної. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. 2015. Вип. 13. С. 37–45.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-1-83>

ОСВІТА І НАУКА УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ: КОНЦЕПТУАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

Лефтеров В. О.

доктор психологічних наук, професор,

перший проректор

Міжнародний університет

м. Одеса, Україна

Освіта і наука в сучасному світі виступають не лише соціальними інститутами, а й базовими компонентами державності, національної стійкості, інтелектуального суверенітету та інноваційної безпеки держави. В умовах глобальної турбулентності, цифрової трансформації та війни в Україні ці сфери зазнають багатовимірного впливу, що зумовлює необхідність їх переосмислення на рівні стратегічних пріоритетів.

За даними Міністерства освіти і науки України, освіта в умовах війни розглядається як простір безпеки, розвитку та відновлення, що потребує системних змін і довгострокових стратегій модернізації [1]. У зв'язку з цим виникає необхідність комплексного осмислення векторів відновлення та подальшого розвитку освіти і науки України в умовах глобальних змін.

Повномасштабна війна спричинила системні деформації освітньо-наукового простору, зокрема руйнування інфраструктури, порушення безперервності навчання, масштабну академічну міграцію, психологічну травматизацію учасників освітнього процесу. Сучасні дослідження свідчать, що війна також суттєво погіршила доступ до освіти, посилила нерівності та негативно вплинула на якість навчання і психоемоційний стан учнів і педагогів.